

İslamiyet Öncesi Türk Destanlarının Bilim ve Kültür Hayatına Etkisi Üzerine Bazı Düşünceler

بعض الافكار بشأن تاثير الأساطير التركية قبل الإسلام على الحياة العلمية
والثقافية

Hazırlayan

Vedat Casim

Önsöz

İlk çağlarda yaşayan insanların hayal dünyasını tanıtan masallar görünümünde olan destanlar, aslında, milleylerin tarih öncesi devirlerde başlayan kuruluşlarını, inanışlarını, erdemlerini, fikir ve sanatlarını anlatır.

Destanlar, kökü tarihe dayanan olayların, halk gözüyle görülen, halk ruhuyla duyulan masallaşmış görüntüleridir. Destanlarda milletlerin dinleri, türlü inanışları, Tanrı karşısındaki davranışları, yaşadıkları coğrafyanın özellikleri ile birleşmiş duyguları vardır.

Su köpüğünden yaratılmış, bir ağacın karnından doğmuş, ışık kümelerinin içinden çıkmış, fil kadar kuvvetli, güneş kadar güzel insanların maceralarını anlatan bu destanlar, aslında uzun manzum hikayelerdir.

Dünyaca ünlü destan metinlerini araştırarak hangi milletlere ait olduklarını tesbit edilmektedir.

Türk destanları, Türk edebiyatının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Türk destanlarının ilk dönemine, İslamiyet Öncesi Türk destanları denilmektedir. Bu destanlar, Türklerin İslam dinine ve yerleşik hayata geçmeden önce, uzun süre içinde yaşadıkları atlı-göçebe medeniyetinin özelliklerini yansıtır.

Yaratılış, Saka (Alp Er Tunga, Şu), Hun-Oğuz (Oğuz Kağan, Attila), Göktürk (Bozkurt, Ergenekon), Uygur (Türeyiş, Göç) destanlarından oluşan İslamiyet Öncesi Türk Destanların Türk bilim ve kültür hayatına önemli bir etkisi olmuştur. Bu çalışmamızda, bu konuyla ilgili bazı düşüncelere yer vereceğiz.

Destan Tanımı

Türkçe sözlükte:

1-tarih öncesi tanrı, tanrıca, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu olan şiir, epope

2- bir kahramanlık hikayesini veya bir olayı anlatan koşma biçiminde, ölçüsü 11 hece olan halk şiiri.

3- Çağdaş Türk edebiyatında biçim ve içerik yönünden geleneksel destanlardan ayrılık gösteren uzun kahramanlık şiiri¹....

Olarak tanımlanan destanın, edebiyatın üç ayrı şubesinde yer aldığı görülmektedir.

“Türk dili ve edebiyatı tarihinde destani türdeki eserleri ifade etmek için, çeşitli zamanlarda birbirinden farklı kelimeler kullanıldığını” belirten Yıldırım “bunların içinde yabancı kaynaklı bir kelime olmasına rağmen en çok kullanılan ve bir terim olarak işletilen destan* olduğu” görüşüne yer vermektedir, ayrıca “Edebiyatımızda “destan” sözü, bugün, daha çok kahramanlık temalarının ağır

¹-Türkçe Sözlük I,1988,Ankara,Türk Dil Kurumu yayınları ,S.363.

* Destan kelimesinin aslı datandır.Türk söyleyişi bu kelimeyi destan sesiyle türkleştirmiş ve çeşitli manalarda kullanmıştır.(Nihad Sami Banarlı).Resimli Türk Edebiyatı Tarihi C.1.Milli Eğitim Basımevi İstanbul.1998.S.1

bastığı manzum, manzum_mensur veya mensur eserler için kullanılan edebi bir terimdir” demektedir.²

Bizim burada ele alacağımız destan, "Sözlük"te verilen ilk tanım olan ve Batı literatüründe “epope” olarak gördüğümüz ve Türk dünyasının büyük bir çoğunluğunun “epos” olarak kabulleri arasında yer verdiği destandır. Konumuzun başlığını oluşturan bu destanı Elçin, şöyle tarif etmektedir: “Destan bir boy, ulus veya millet hayatında tam estetik hüviyet kazanmamış eser sayılan efsanelerden sonra nazım şeklinde ortaya çıkan en eski halk edebiyatı mahsullerinden biridir.Sözlü geleneğe bağlı olan bu anonim mahsuller, zaman ve mekan içinde cemiyetin iradesini ellerinde tutan “Kahraman-Bilge” şahsiyetlerin menkebevi ve hakiki hayatları etrafında teşekkül etmiş uzun, didaktik hikayelerdir.”³

Köprülü, bu destan dairesi için “Milli Destan” ifadesini kullanmaktadır.Çünkü Milli destanlar, "tarihi vakaları tsavirden ziyade milletin yüksek milli duygularını in'ikas ettiren tamamıyla veyahut az çok tarihe müstenit bir ideal alemi gösteren halk edebiyatı eserlerinden ibarettir.”⁴ Banarlı da bu tanımı benimsemektedir. Ona göre destan “kökü tarihe dayanan ilhamını tarihten alan bir halk edebiyatı verimidir”. Ayrıca Banarlı “destanlar halk gözüyle görülen halk ruhuyla duyulan ve halk hayalinde masallaştırılan tarihlerdir”⁵ demektedir. Karasoy ise “Destan kavram”ını muhtevalı bir biçimde kaleme alıp yerli ve

² Yıldırım ,Dursun.Türk Bittiği,Akçağ Yayınları ,Ankra,1998.S.149

³-Elçin ,Şükrü.Halk Edebiyatına Giriş. 2Baskı ,Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları .Ankara.1986.S.72

⁴-Köprülü,M.Fuad.Türk Edebiyatı Tarihi .M.E.Yayınları.İstanbul .1998. S.2

⁵-Banarlı, N.S.Resimli Türk Edebiyatı Tarihi .Milli Eğitim yayınları.İstanbul,1998,S.2

yabancı kaynaklardaki tariflerin yanı sıra, destan tariflerindeki ortak ve farklı unsurları da belirterek genel bir değerlendirmek yapmıştır.⁶

Kurnaz, bütün bu tanıtılar destanların genel özelliklerinde toplanır ve şöyle sıralabilir :

- 1- Anonimdirler.
- 2- Genellikle manzumdurlar.
- 3- Olağan ve olağanüstü olaylar iç içedir.
- 4- Destan kahramanları olağanüstü özelliklere sahiptir.
- 5- Destan tarihi ve sosyal olaylardan doğarlar .
- 6- Bu eserlerde genellikle yiğitler aşk dostluk ölüm ve yurt sevgisi gibi temalar işlenir.⁷

Türk Destanları

Orta Asya'da yapılan arkeolojik araştırmalar sonunda elde edilen bilgilere göre, Türk destan devrinin M.Ö. X11. Asra kadar uzandığı kanaatine varılmıştır. Bu bakımdan edebiyat tarihçileri, Türk edebiyatını "destan"la başlatmaktadır. Türk edebiyatının hem ilk, hem de önemli bir bölümünü oluşturan destanların, doğup yaşadığı coğrafyanın büyüklüğü ve doğuşundan günümüze oluşturduğu tarihi çizginin uzunluğu göz önünde bulundurularak, "ilk, orta ve son dönem" biçiminde üç ayrı safhada ele alınması, belki bu alandaki çalışmaları kolaylaştırıcı bir tasnif denemesi olarak kabul edilebilir. Bu tasniften hareketle adlandırılacak " İlk Dönem Türk Destanları" ise; başlangıcından 9. Yüzyıla kadar olan tarihi süreçte yaşanan olayları ele alan ürünler olarak düşünülmüştür ki, bu dönem

⁶-Karasoy ,yakup."Destan Kavramı" .Milli Folklor,1991.S.37-42

⁷-Kurnaz, cemel. Eski Türk Edebiyatı ,Ankara,2001.S.127

İslam'ın Türkler tarafından kabulünün öncesini oluşturduğu için, bu dönem destanları Türk edebiyatında “İslamiyet Öncesi Türk Destanı”⁸ olarak yerini almıştır. Bu destanlar, destanları meydana getiren hadiselerin tarihi seyri esas alınarak şu şekilde sınıflandırılmaktadır:

- 1- Yaratılış Destanı.
- 2- Saka Türklerinin Destanları .
 - A-Alp Er Tunga Destanı .
 - B- Şu Destanı .
- 3- Hun Türklerinin Destanları:
 - Oğuz-Kağan Destanı.
- 4- Göktürk Destanları.
 - A-Bozkurt Destanı.
 - B- Ergenekon destanı .
- 5- Uygur Türklerinin Destanları.
 - A-Türeyiş Destanı .
 - B-Göç Destanı⁹.

Adı geçen bu destanlarda bilim üzerine, sosyal, siyasal, dini, kültür vb. Hayatlar üzerine ele alınabilecek çok sayıda motif ve unsur bulunmaktadır. Birçoğu tez konusu olabilecek bütün konulara değinmenin güçlüğü bilincinden hareketle bu tezde, ilk dönem türk destanlarında yani İslamiyet öncesi Türk destanlarında bilim ve kültürel hayata tesir etmiş ya da edebilecek durumda olan bazı anekdotlar üzerine hatırlatmada bulunulacaktır.

⁸Sakaoğlu, Saim-Duymaz, Ali. İslamiyet Öncesi Türk Destanları, İstanbul, 2002, Ötüken Neşriyat. S.90

⁹-Kurnaz, cemel., a.g.e., .S.127

Yaratılış Destanında Kadın Yeri

Bu destan, xıx.yüzyılda türkoloj prof. Wilhelm Randloff tarafından, Altay Türkleri arasında derlenmiştir.¹⁰ Yaratılış destanında yaratılışla ilgili en eski Türk inançları rastlanmaktadır.

Altay destanındaki inanmaların yaşandığı dönem Türk dilinin oluşum önemi kadar eskidir denilebilir. Çünkü insan, önce düşünür, sonra bu düşüncesini ifade yollarını arar. Yaratılış destanı Türkçenin de içinde bulunduğu Altay dil grubunun bir ürünü olarak kabul edilmektedir.

Yaratılış destanlarından birinin girişinde şu sözlere yer verilmektedir:

“Daha hiçbir şey yokken, “Tanrı Kara Han” la uçsuz bucaksız su vardı. Kara Han’dan başka gören, sudan başka görünen yoktu. Bütün tanrıların en büyüğü, varlıkların başlangıcı, insan oğullarının da ilk atası, Tanrı Kara Han’ın bu sade sudan alemde canı sıkılıyordu. O, yalnızlık içinde düşünürken suda bir dalga belirdi. “Ak Ana” çıktı, Tanrı Kara Han’a
“ yarat” diyip yine suya daldı.”¹¹

Görüldüğü gibi, bu destanda kadının önemli bir yeri vardır.Burada Tanrı Kara Han'a "yarat" emir ya da ilhamını veren , bir kadın olan Ak Ana'dır. Birçok dünya milletinin destanında ikinci sınıf bile olmayan,aşk ve şehvet unsuru olarak kabul edilen hatta bazılarında tanrıların oyuncağı olan kadın, Türk yaratılış destanlarında Ak Ana, Ülgen, Umay, Güneş vb. olarak görülebilmektedir. Ayrıca, daha sonraki

¹⁰-Karaalıoğlu,Seyit kemal.Türk Edebiyatı Tarihi.Başlangıçtan Tanzimata .Cilt.I.inkılap ve Aka Basımevi .İstanbul.1980.S.47.

¹¹-Banarlı ,Nihad sami.Resimli Türk Edebiyatı Tarihi.Milli Eđitđm Yayınları.İstanbul .1998 .S.12.

ortaya çıkan destan ve diğer edebi mahsullerde görülen “Kutsal varlıkların sudan çıkma” olayına da ilk olarak Yaratılış destanları kaynaklık etmektedir.

Bilgi

Alp Er Tunga gibi, ölümü üzerine “sagu”lar söylenmiş, “Alpliği” ile yücelmiş bir kahramandan söz edilirken, “dünyaya hakim olma”sındaki asıl yolun “bilgi” den geçtiği vurgulanmaktadır:

“O yüksek bilgiye ve çok faziletlere sahip idi, bilgili, anlayışlı ve halkın seçkini idi. Ne seçkin, ne yüksek, ne yiğit adam idi, zaten alemde ferasetli insan bu dünyaya hakim olur”¹².

“Dünyada hakim olmak ve onu idare etmek için, pek çok fazilet, akıl ve bilgi lazımdır.”¹³

Batı kültürüyle Türk kültürünün İlk Teması

Şu destanında, Makedonya kralı İskender ile Turan hükümdarı Şu'nun ordularının Fergana vadisinde karşılaşmış olmaları, Türk kültürüyle Batı kültürünün M.Ö. dördüncü yüzyılda tanışmış ve birbirleriyle bilgi alış verişinde bulunmuş olduklarını göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca Türklerde ad verme geleneğinden 24 Oğuz boyunun oluşumuna, Oğuzların ilk atası Oğuz

¹²-Sakaoğlu,saim-Duymaz,ali.İslamiyet Neşriyat,İstanbul,2002,S197

Öncesi

Türk

Destanları,Ötüken

¹³-Arat,reşit rahmeti.Kutadgu Bilig 1,metin.2.baskı.Ankara,1979,Türk Dil kurumu yayınları.S.43

Han'ın mevcudiyetinin M.Ö. yedinci yüzyılda görülebileceğine kadar birçok önemli bilgiyle şu destanında buluşmak mümkündür.¹⁴

Oğuz Kağan Destanı hakkında

İslamiyet öncesi Türk destanları içinde hem muhteva bakımından, hem sosyal, siyasal, kültür vb. alanlarda vermiş olduğu bilgi bakımından, hem de toplumun geleceğe yönelik hedef ve ülkelerini belirleyici olması bakımından Oğuz kağan Destanı çok önemlidir. Oğuz Kağan'ın doğuşu, çocukluğu, gençliği, bir gergedan öldürmesi, göğün ve yerin kızlarıyla evlenmesi, yer ve gök varlıklarının Oğuz'un oğlu olmaları, Oğuz'un aile düzeni, toplum düzeni vb. konular elbette birçok dini, sosyal, siyasal, kültürel olay ve bilgiye bünyesinde yer vermektedir. Fakat, bizce bunlardan daha önemlisi, birçok ulus ya da milletin dünya üzerinde varlığından söz edilmediği milattan önceki yıllarda yaşanan olayların meydana getirdiği bu destanda, bilim için önemli kabul edilebilecek keşif ve icatlara yer verilmiş olmasıdır.

Bunlardan ilki "arabanın icadı"dır. Göktürklerin türeyişleriyle ilgili efsanelerde, ateş gibi insanlığa faydalı olan şeyleri icat eden atalardan söz açılıyor ve bunlara büyük bir önem veriliyordu . Zaten ateş, araba vb. gibi insanlığı gelişmesine yardım etmiş unsurlarla aletlerin icatları, bütün dünya mitolojiklerinde en eski ve öz kalıntılar olarak kabul edilmişlerdir. Türklerin "Kanglı" boyu, tarih boyunca büyük bir şöhret yapmış ve Türk kavimleri arasında önemli bir yer tutmuştur. Diğer mitolojilerde olduğu gibi Türk mitolojisinde de kelimelerle kavramlar arasında bazı benzeştirmeler yapılmıştır. "Kanglı", ilk bakışta "kağrı",

¹⁴-Ercilasun,ahmrt bican."Şu Destanı Hakkında",1991,Milli folklor,12.S 6-10

yani "kağnı arabası"nı andırmaktadır. Bu bakımdan Oğuz Kağan destanında "kağnı" arabasının icadından söz edilirken Kanglı boyu ile bir ilgi kurulmuştur.

Tekerlekli araba (kağnı)nın bulunuşu destanda şu sözlerle ifade edilmekte:

**Oğuzun askerleri, beyleri bütün halkı
Düşmanda ne bulursa toplayıp hep aldı
Atlar ile öküzler, katırlar az gelmişti
Yığılmış yükler ise ta dağları geçmişti
Oğuz'un bir eri vardı, akıllı, tecrübeli,
Barmaklığı-Cosun-Billig, yatkındı işe eli
Bir kağnı arabası yapıp koydu içine
Oğuz'un bu ustası devam etti işine,
Kağnıyı çekmek için canlı öne koşuldu
Cansız alıntılarda üzerine konuldu.
Oğuz'un beyleriyle halkı şaşılar buna,
Onlar da kağnı yaptı özenmişlerdi ona.
Kağnılar yürür iken derlerdi: "Kanga!Kanga!"
Bunun için de dendi bu halka "Kanga"
Oğuz bunu görünce güldü kahkaha ile
Dedi:"Cansız çeksın canlılar Kanga ile
Adınız Kangalug olsun, belgeniz de araba"
Bıraktı onları gitti başka tarafa¹⁵.**

¹⁵Ögel,bahaeddin.Türk Mitolojik 1,İstanbul,Milli Eğitim Bakanlığı yayınları,1993.s.60-61

Oğuz Kağan destanında bilim adına verilen ikinci önemli motif, geminin icadı, yani suyun kaldırma gücünün bulunuşudur. Çünkü Oğuz Han'ın bir bilgini İtil (Volga) nehrini geçmek için asırlık ağaçların içini oyarak " Kıpçak", yani kayık yapmış, yaptığı bu su vasıtalarıyla Oğuz Han'ın orduları nehrin karşı tarafına geçerek düşmanı mağlup etmiş ve ganimetleri rahatlıkla nehirden taşıyabilmişlerdi. Bunun üzerine Oğuz, bu buluşu gerçekleştiren kişiye "içi oyulmuş ağaç" anlamına gelen Kıpçak adını vermiş, Mucit Kıpçak Bey'in nesli de o günden itibaren Kıpçak boyu olarak anılmaya başlamıştır. Bu bölüm destanda şöyle anlatılmaktadır:

"Sonra Oğuz Kağan askerleriyle İtil adındaki ırmağa geldi. İtil büyük bir ırmaktır. Oğuz Kağan onu gördü ve:

"İtil'in suyunu nasıl geçeriz ?" dedi .

Asker arasında iyi bir bey vardı. Onun adı Uluğ Ordu Bey idi. O akıllı bir erdi , gördü ki bu yerde pek çok dal ve pek çok ağaç. O, ağaçları kesti ve bu ağaçlara yattı, geçti. Oğuz Kağan sevindi , güldü ve :

" Sen burada bey ol, senin adın Kıpçak bey olsun " dedi¹⁶.

Yine Oğuz Kağan destanında görülen "Karluk", "Kalaç" vb. Adlarda da bilim adına başka özellikler yer almaktadır.

Bu destanda görülen başka bir husus ise, Oğuz Kağan'ın gördüğü rüya ile Türklerin "Kızılelma"sını belirlemiş olmasıdır. "Batı hedef" anlamına gelen bu ülkü sebebiyledir ki Attila, Karadeniz'in kuzeyinden Avrupa içlerine kadar ilerlemiş, beraberinde götürdüğü birçok ulus, boy ve oymakla birlikte merkezi Karpatlar olan coğrafyada yurt tutmuş, İtalya'dan Almanya ortalarına kadar uzanan büyük bir coğrafyayı vatan haline getirmeye çalışmış, Avrupa'nın sosyal, siyasal, kültürel ve

¹⁶ Sakaoğlu (saim)-Duymaz(Ali),İslamiyet Öncesi Türk Destanları,İstanbul,Ötüken Neşriyat, 2002. s:233

bilim hayatını önemli ölçüde etkilemiştir. Aynı ülkü sebebiyledir ki Karadeniz'in güneyinden ilerleyen Oğuzlar, Viyana kapılarına kadar gelmiş.

Kurt

İslamiyet öncesi Türk destanlarında iki ayrı Türeyiş destanı vardır. Bu iki destandan biri Göktürk, diğeri Uygurlara aittir. Her iki destanda da "kurt" ana motiftir. Bu iki destanı birbirinden ayıran özelliklerin başında: birinde dişi kurt (Aşina-Asena), diğesinde erkek kurt (Börteçi-Börteçine)'un önemli rol üstlenmiş olmasıdır.

Göktürklerin Türeyiş destanında dişi kurtla evlenerek Göktürk neslini devam ettiren bir "erkek "tir:

"(Tamamen öldürülen Göktürkler içinde), yalnızca on yaşında bir çocuk kalmıştı. (Lin memleketinin) askerleri, çocuğun çok küçük olduğunu görünce (ona acımışlar) ve onu öldürmemişlerdi. Yalnızca çocuğun ayaklarını kesmişler ve bir bataklık içindeki otlar arasına bırakarak gitmişlerdi. Bu sırada çocuğun etrafında dişi bir kurk peyda oldu...."¹⁷.

Bu destan Göktürklerin "ataerkil" bir yapıya sahip olduklarını göstermektedir.

Uygur Türeyiş Destanında ise, Uygur neslinin türemesini sağlayan bir "kadın", yani Uygur hakanının güzel ve kahraman kızıdır. Bu sebepten dolayı Uygurların "anaerkil" bir yapı içine girdikleri görülmektedir.

Uygur Türeyiş destanlarından birinde hakanın bir kızı, diğesinde iki kızı¹⁸, bir başkasında ise üç kızı¹⁹ bulunmaktadır. Kızı (ya da kızlar)nın Tanrıyla evlenebileceğini düşünen hakan, yüce bir tepeye saray yaptırarak kızını oraya

¹⁷-Sakaoğlu-Duymaz, a.g.e.s.205

¹⁸- Atsız (Hüseyin Nihal), Türk Edebiyatı Tarihi, Baysan Yayınları İstanbul, 1992..s.75

¹⁹ Ögel,bahaeddin.Türk Mitolojik 1,İstanbul,Milli Eğitim Bakanlığı yayınları,1993.s:32

yerleştirir. Çünkü bir gün Tanrının gelip burada kızıyla evleneceğine inanmaktadır. Günlerden bir gün, gök tüylü, gök yeleli bir erkek kurt kızın bulunduğu mekana ulaşır, bunun Tanrı olduğuna kanaat getiren kız bu erkek kurtla evlenir, bu kurttan çocukları olur ve bundan dolayı Uygur nesli kurt gibi ince belli, keskin bakışlı, hızlı, çevik ve güçlüdür.

Göktürklerin Türeyiş destanında ataerkil bir yapının oluşmasındaki temel sebebin "atlı-göçebe" kültürü olduğu düşünülebilir. Uygurların Türeyiş destanında "anaerkil" bir yapının görülmesindeki temel etken ise "yerleşik hayatı" kabullenmiş olmalarıdır.

Sosyal ve kültürel olaylar

Ergenekon destanının Türklerin bilim ve kültür hayatında çok önemli bir yeri vardır. Günümüze kadar yaşayışını sürdüren "Nevruz" gibi bir sosyal olgunun temel doğuş efsanesini oluşturan bu destanda, Moğollar vb. kavimlerin, sihirbazların bir sihri olarak kabul ettikleri ateş içinde oynayarak demire istenilen şeklin verilebilmesi hadisesini²⁰ Türkler, Şamanların dini tesirinden soyutlamış, somut bir sanat dalına dönüştürmüştür. Diğer önemli sosyal ve kültürel olaylarla birlikte, "göğü bakır, yeri demir"leştiren Türklerin maden bilimine hizmetleri bu destanda açıkça görölmektedir.

İslamiyet'ten önceki döneme ait Türk destanlarından biri "göç" destanıdır. Göç, mitolojik ve dini olduğu kadar, sosyal, siyasal, kültürel, zaman zaman da din ve medeniyet değişmelerinde önemli derecede etkili olmuş bir olgundur. Türklerin bugün "atayurt"tan çok uzaklarda "anayurt"lar oluşturmasının Göç destanıyla yakın bir ilgisinin bulunduğunu kabul etmek gerekir.

"...Çin'de T'ang sülalesinin elçileri, bilgi edinmek için müşavirleri ile birlikte Uygur ülkesine gitmişlerdi.Bunlar aralarında konuşup şöyle dediler: "Kara-

²⁰-Ögel, bahaeddin.a.g.e.s:37

korum'un kudret ve zenginliği, ancak bu dağ sayesinde olmuştur. Biz bu dağı niçin yok etmeyip de (Uygur) devletini zayıflatmayalım ".

Elçiler aralarında böyle konuşup anlaştıktan sonra, (Uygur Kağanı) Tiđin'e geldiler ve ona şöyle söylediler: "Siz Çinli bir prensesimizle evlendiniz. (Bizim de) sizden bazı yardımlarınızı istemek için ricalarımız olacak. "İyi talih" dağının taşları sizin muhterem memleketinizce kullanılmamaktadır. (Sizin yerinize biz bu taşları değerlendirelim), dediler ve Tigin ile anlaştılar. Bu taşları alıp Çin'e götürmek istediler. Fakat taşlar çok büyüktü. ve (Çin'e) Götürmenin imkanı yoktu. Bunun üzerine taşlara ateş verip yaktılar, geriye kalan parçalara da asit döküp hepsini küçük parçalara ayırdılar. Ondan sonra da bu parçaları alarak (Çin'e) gittiler.

Bu taşların götürülmesinden az zaman sonra, kuşlarla hayvanlar bağırmağa başladılar. Yü-lun Tigin ise,on beş gün içinde öldü. Memleketin başına türlü türlü felaketler geldi. Halk ise rahat bir gün görmedi. (Yü-lun Tigin'den sonra) onun yerine geçen kağanlar da arka arkaya öldüler. Bunun üzerine Uygurlar, Turfan'a göç etmek zorunda kaldılar."²¹

Bu destanda, hakanların ölümü, arka arkaya gelen felaketler, ülkenin yoksullaşması ve göç, ülkedeki bir kaya parçasının yabancılara verilmesi sonucunda meydana gelmiştir.Bu kayanın verilmesini sağlayan ise Uygur hakanının Çinli bir kızla evlenmiş olmasıdır. Göç hadisesine bilimsel açıdan bakıldığında, belki mitolojik ama günümüzde de etkisini sürdüren şu düşüncelere yer verilebilir:

Ülke yöneticileri, bir taş parçasını bile kendi çıkarları için başkalarına vermemelidir. Verdiği zaman ülkede sosyal, siyasi ve ekonomik kriz başlar, ülke felakete sürüklenir.

²¹Sakaođlu(saim)-Duymaz(Ali),İslamiyet Öncesi Türk estanları,İstanbul,Ötüken Neşriyat, 2002.

Özellikle ülke yönetiminde yer alanların yabancı kızlarla (ya da erkeklerle) evlenmelerinde dikkatli olunmalıdır. Bu kültürel değişim çeşitli vesilelerle ülke insanını yoksulluklara, bölünmelere ve sonucunda felaketlere götürebilir.

Sonuç

Bütün dünya edebiyatlarında olduğu gibi Türk Edebiyatının da ilk örnekleri destanlardır. Türklerin ruh hayatını, duyuş, düşünüş, inanış ve hayal kuruşlarını, varlıkların faydasız maddelerini faydalı hale getiren yaratışlarını, güzel sanatlarını, aşk, aile, yurt ve devlet anlayışlarını, onların destan motiflerinde aramak ve bulmakta büyük faydalar vardır.

Gerçekte, İslamiyet Öncesi Türk Destanları, sosyal, siyasal, dini, kültürel, teknolojik vb. bakımlardan kıymetli bilgilere sahiptir. Bunların en önemlileri: Kadın, eski Türklerde ilahi bir varlık, bir dişi tanrı gibidir. Nitekim, Yaratılış Destanlarında, Tanrıya insanları ve dünyayı yaratması için fikir ve ilham veren AkAna bir kadındır. Bozkurt ise, destanlarda Türk'ün hayat ve savaş gücünü temsil eder. Bu düşünce, eski Türklerin, annayurtlarının bu varlığına önce Tanrı diye tapmışler sonra kendilerinin bozkurt soyundan geldiklerine böylelikle, birer bozkurt olduklarına inanmalarından gelmektedir. Bilgi, sosyal ve kültürel ilişkiler, aletlerin icatları vb. unsurlar, destanlarda yeri de büyüktür.

Kaynaklar

- 1. Arat (Reşit Rahmeti) ,Kutadgu Bilig 1, Metin, 2.baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1979.**
- 2. Atsız (Hüseyin Nihal), Türk Edebiyatı Tarihi, Baysan Yayınları İstanbul, 1992.**

3. Banarlı (Niha Sami) Resimli Türk Edebiyatı Tarihi 1, Milli Eğitim Basımevi , İstanbul ,1998.
4. Elçin (Şükrü), Halk Edebiyatı Araştırmaları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1977.
5. Elçin (Şükrü), Halk Edebiyatına Giriş, 2. Baskı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986.
6. Kurnaz (Cemal), Eski Türk Edebiyatı, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2001.
7. Ercilasun (Ahmet Bican), "Şu Destanı Hakkında", Milli Folklor, 12, 6-10 .
8. Karasoy (Yakup), "Destan Kavramı", Milli Folklor, 10, 37-42.
9. Köprülü (M.Fuad),Türk edebiyatı Tarihi, 2. Basım, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1980.
10. Ögel (Bahaeddin), Türk Mitolojisi 1,Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1993.
11. Sakaoğlu (Saim)-Duymaz (Ali), İslamiyet Öncesi Türk Destanları, Ötüken Neşriyatı, İstanbul, 2002.
12. Togan(Zeki Velidi), "Türk Destanının Tasnifi 1", Atsız mecmua, 1, 4, 1931.
13. Türkçe Sözlük 1, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.
14. Yıldırım(Dursun) Türk Bittiği, Akçağ Yayınları , Ankara, 1998.